

Р е ц е н з и я

от доц. д-р Росица Цветанова Симеонова, научна специалност 05.02.07.
Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност, член на
научно жури за придобиване на научната и образователна степен „доктор”
в СА „Д. А. Ценов” - Свищов

Настоящата рецензия е изготвена на основание Заповед № 1152/13.12.2018 г. на Ректора на СА „Д. А. Ценов” - Свищов в съответствие с разпоредбите на чл. 4, ал. 2 и чл. 9 от ЗРАСРБ, чл. 32 от Правилника за прилагане на ЗРАС в СА „Д. А. Ценов, Свищов и решение на факултет „Стопанска отчетност“, Протокол № 6/11.12.2018 г.

Автор на представения за защита дисертационен труд е **Йорданка Миткова Илийкова**, редовен докторант от катедра „Счетоводна отчетност“ при СА „Д. А. Ценов“, Свищов.

Тема на дисертационния труд: *„Счетоводни аспекти на дейността в предприятията от хотелиерството“.*

Научен ръководител: проф. д-р Атанас Блажев Атанасов

I. Общо представяне на дисертационния труд

Предметът на научното търсене са счетоводните аспекти на туристическата хотелиерска дейност и проблемите, които могат да възникнат във връзка с това в практиката на този бизнес.

В настоящата научна разработка се защитава **тезата**, че съществуват възможности за оптимизиране на счетоводното отчитане на туристическите хотелиерски услуги, и генерирането и систематизирането на данни, необходими за финансовото управление, анализа и прогнозирането на дейността.

Дисертацията е разработена в **обем** от 251 стандартни страници, от които: увод – 4 страници; основен текст – 225 страници; заключение – 4 страници; библиография – 15 страници; заглавна страница и съдържание –

3 страници. Отделно са включени и 14 основни приложения, към които има по няколко подприложения, или общо 48 на брой.

. В *структурно отношение* тя включва увод, три глави, заключение, използвана литература и приложения.

Уводът на дисертацията съдържа задължителните елементи, присъщи на тази структурна част. Дефинирани са предметът и обектът на изследване, очертани са основната цел и задачите за постигането ѝ. Обоснована е актуалността и значимостта на проведеното научно изследване. Придобива се представа за методологията, приложена при разработването на проблемите на отчитането на дейността в предприятията от хотелиерството.

В *първа глава* е направена характеристика на изследвания обект, изразяваща се в изясняване на значението на хотелиерската дейност и нейното място в туристическата индустрия. Извършен е анализ на основни понятия, отнасящи се до разработването на въпросите в дисертационния труд. Като резултат от извършеното изследване в нормативни и специализирани литературни източници е изведено определение за продукта, който се създава в хотелиерската дейност. В тази връзка е направен анализ на технологията на хотелиерското обслужване. Съобразени са и факторите, които оказват влияние върху дейността на туристическия хотел, като за целта те са обособени и изследвани в две групи:

а) изисквания на приложимата нормативна уредба в страната – счетоводно, данъчно и специализирано законодателство, съгласно които трябва да се организира финансовото счетоводство; и

б) икономически характер и организация на стопанската дейност, предопределящи необходимите качества, които трябва да имат както финансово-счетоводната информация, така и управленската счетоводна информация.

Всичко казано дотук има отношение към счетоводното отчитане на хотелиерската дейност и е крайъгълният камък при създаването на счетоводна информация за нея. Авторът правилно приема, че организацията на счетоводното отчитане може да се оптимизира, когато стопанските операции са предвидими, регламентирани или стандартизирани чрез определени вътрешни правила и процедури в хотелиерското предприятие.

По този начин тази първа глава е представена като концептуална рамка, която служи като основа за по-нататъшното изследване в разработката.

Въпросите, отнасящи се до методичните и практико-приложни аспекти в счетоводната система на туристическото хотелиерско предприятие са предмет на *втората глава* от разработката. Преосмислени са и са конкретизирани редица постановки, касаещи финансово-счетоводни и данъчни концепции за отчитане на хотелиерските услуги. Обръща се внимание на моделирането на счетоводното отчитане на приходите и разходите. Това е направено като се пренасят идеи от американската система USALI, разработена през 1926 г. за практиката на хотелиерските предприятия в САЩ. Предложени са варианти за усъвършенстване на отчитането на тяхната дейност.

В *трета глава* вниманието на авторката е насочено към финансово-счетоводен анализ и прогнозиране на хотелиерската туристическа дейност.

Тя има предимно практико-приложен характер и отразява нейните виждания за насоките, в които биха могли да се изследват сезонните колебания в хотелиерството. Изведени са алгоритми за измерване на сезонността на оперативните разходи и приходи. Проследява се мултипликационният ефект на периодичността в динамиката върху финансово-икономическото състояние на хотелиерските предприятия.

Основните резултати и изводи от изследването са представени по подходящ начин в **заключението**.

За целите на научното изследване е проучена разнообразна литература, включваща 145 нормативни, специализирани литературни и онлайн източници. Тяхното използване е коректно и добросъвестно.

Представените **приложения** имат отношение към изследваните проблеми.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Актуалността при научните изследвания като правило се определя от съществуването на проблеми в изследваната област и състоянието на тяхното разработване в теорията. Авторката на дисертационния труд насочва вниманието си към идентифицирането им, и търсенето и формулирането на научно обосновани решения за счетоводната практика.

Това е направено като тя се съобразява с:

- ☞ естеството на дейността, извършвана от хотелиерските предприятия;

- ☞ правната рамка, включваща редица нормативни актове, изискващи тяхното съобразяване при осъществяване на хотелиерската дейност;

- ☞ интерпретирането на теоретични постановки, отнасящи се до функционирането на счетоводната система в хотелиерските предприятия;

- ☞ практико-приложно изследване на счетоводните аспекти на този вид туристическа дейност в редица хотелиерски предприятия, предимно високо категорийни, опериращи в различни географски региони на страната.

Може да се твърди, че въпросите, отнасящи се до счетоводното отчитане на туристически предприятия с хотелиерска дейност не са често разработвани в дисертационни трудове.

Казаното дотук дава основание да се каже, че дисертационният труд е посветен на *актуални* и *значими* за счетоводната теория и практика проблеми.

Предметът и обектът на изследването са ясно очертани. По подходящ начин са формулирани научноизследователската цел и задачите за нейното реализиране. Така определени, те предполагат възможности за адекватно изследване, съответно да се направят изводи и препоръки за подобряване на отчитането на хотелиерската дейност в различни аспекти, а това от друга страна води до обогатяване на познанията в тази област на счетоводната теория.

Методологията на изследването, която включва различни подходи и методи, каквито са: системен подход, исторически подход, наблюдение, дескриптивен метод, анализ и синтез, сравнителен метод и др., които сполучливо съчетават двата пътя на познанието – индукция и дедукция, е релевантна на поставената цел и изследователски задачи.

Обемът на дисертационния труд е напълно достатъчен и отговаря на количествените изисквания в това отношение. Той е достатъчен за да се представи в него съдържание, отразяващо всички аспекти на подобно изследване и да се защити поставената изследователска теза. За отделните структурни части на дисертационния труд може да се каже, че те са съразмерни.

В основния текст на дисертационния труд са включени: 32 таблици, 12 графики, 1 стереограма, 3 схеми, 2 фигури, и 56 формули. Те са напълно достатъчни като количество и илюстрират теоретични постановки на автора и съответно улесняват тяхното възприемане и разбиране.

Дисертационният труд е издържан в езиково и стилово отношение. Използван е традиционният научноизследователски комплекс от подходи и методи. Проличават умение за аналитично мислене и способност за обобщаване и формулиране на изводи в процеса на научното изследване.

Същите са обосновани и научно аргументирани. Не се забелязват съществени отклонения и логически противоречия.

В рецензирания дисертационен труд са използвани емпирични данни, които са свързани с практиката на счетоводното отчитане, анализа и прогнозирането на туристическата дейност със сезонен характер на хотели от българското Черноморие и на някои градски хотели с целогодишна заетост. Естеството на тези данни не предполага статистическа обработка. Констатациите, направени от проучванията са използвани за нуждите на изследването, най-вече те са анализирани с цел да се придобие представа за състоянието в практиката при отчитането и анализа на хотелиерската туристическа дейност.

От изложението става ясно, че авторката познава литературните източници и нормативните актове, които както вече се отбеляза са използвани коректно и в съответствие с етичните правила. Съдейки от заглавията в списъка на публикациите не се установяват такива, които да са публикувани под едно и също наименование в различни издания. Проличава стремежът на докторантката да вниква в идеи, формулирани от други автори и да ги транспонира в изследването си като ги доразвива и надгражда.

Авторефератът е в обем от 38 страници и в „снет вид“ отразява дисертационния труд в неговата цялост, основните приноси и публикациите по темата. Не са установени отклонения и несъответствия. От него може да се придобие представа за основните моменти в дисертацията.

В списъка с публикациите по темата на дисертацията са включени 5 публикации, в т.ч. три статии и два научни доклада. От това може да се съди, че части от нея са станали достояние на широк кръг от читатели. Те съдържат част от идеи на автора, разработени в дисертационния труд.

Справката за приносите представя научните постижения в дисертацията.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Позволила съм си да открия и представя приносите в дисертационния труд по следния начин:

Научни приноси. Към тях могат да се отнесат приносите с теоретичен характер:

- Въз основа на изследвания, извършени в специализираната научна литература и приложимата нормативна уредба по тематиката на дисертационния труд, са изведени икономическите и правни характеристики на дейността на предприятията от хотелиерството. На тази основа са обособени ключовите особености в организацията на нейното счетоводното отчитане.

- За целите на научното изследване са представени основните теоретични постановки, свързани с функционирането на американската Унифицирана система от счетоводни сметки (USALI). В тази връзка е разработена матрица на класификацията на разходите с оглед организацията на тяхното счетоводно отчитане в хотелиерските предприятия.

Научно-приложни приноси, които се изразяват в следното:

- В резултат на пренасяне на идеи от практиката на системата USALI са формулирани и аргументирани предложения за усъвършенстване на отчитането на приходите и разходите за хотелиерската дейност, и съответно за формиране на показатели, характеризиращи нейната ефективност – брутна оперативна печалба, счетоводна печалба по дейности, нетна печалба. За целта се предлага използването на подходящи счетоводни сметки, заведени към сметките от група 61 *Разходи за дейността* и 70 *Приходи от продажби*. Изведени са характеристиките на

тези сметки по отношение на предназначението и структурата им, и са представени варианти за счетоводно отчитане.

- Обосновава се необходимостта от осигуряване на отчетна информация за нуждите на ценообразуването в хотелиерските предприятия. За целта се предлага въвеждане на специфична система от счетоводни сметки в индивидуалния сметкоплан на предприятието, което да способства за управленска счетоводна отчетност, насочена към потребностите на мениджмънта. Това е конкретизирано в предложението на автора да се използват счетоводни сметки от свободния Раздел 8-ми на Примерния Национален сметкоплан.

- Посредством реални практически данни се апробира приложението на факторния модел за анализ, като рационално решение за оптимизиране на отчетния процес и управлението на основните преки разходи за дейността в ресторанта на блок-маса („шведска маса”), функциониращ към хотела по метода на „Food and Beverage Cost control“.

- Посочени са насоки за усъвършенствания в организацията на счетоводното отчитане на данъка върху добавената стойност. Те са съобразени със систематизирането на счетоводната информация в зависимост от приложимата данъчна ставка и правото на приспадане на данъчен кредит за туристическия хотел.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

Рецензираният дисертационен труд съдържа и някои пропуски и недостатъци, които неизбежно съпътстват подобни научни разработки. На места преобладава дескриптивният подход. Авторът следва да бъде по-прецизен в някои свои констатации, изводи и предложения. Изказът може да бъде олекотен, да не е претрупан словесно и съответно да се възприема по-леко от читателя.

В списъка на публикациите по дисертационния труд прави впечатление еднообразието в тяхното наименование. Това не е свързано с бележки към съдържанието им и не намалява тяхното теоретично и практико-приложно значение за счетоводната практика и теория.

Един от основните акценти в дисертационния труд е свързан с прилагането на системата USALI като инструмент на управленското счетоводство. В тази връзка е и въпросът ми към докторанта:

1. В каква степен тази система се познава в хотелиерството у нас и какви са проблемите и предпоставките, свързани с нейното прилагане?

V. Обобщено заключение и становище.

Дисертационният труд е посветен на актуални и значими за счетоводната теория и практика проблеми, отнасящи се до счетоводните аспекти на дейността, извършвана от хотелиерските предприятия у нас. Той представлява цялостно и завършено научно изследване. В него се съдържат приноси от теоретичен, теоретико-приложен и практико-приложен характер, което потвърждава, че сполучливо са решени задачите на изследването и е реализирана изследователската теза. Дисертацията отговаря на критериите за присъждане на образователната и научна степен „доктор”. Това ми дава основание да дам **положителна оценка** на дисертационния труд. Позволявам си да предложа на уважаемите членове на научното жури също да дадат положителна оценка на разработката и да гласуват за придобиване на образователната и научна степен „доктор” по научната специалност 05.02.07 Счетоводна отчетност, контрол и анализ на стопанската дейност (счетоводство) на Йорданка Миткова Илийкова.

Свищов, 18 февруари 2019 г.

Рецензент:

(доц. д-р Р. Симеонова)